

Andrzej F. Dziuba

"America's Bishop : the Life and Times of Fulton J. Sheen", Thomas C. Reeves, San Francisco 2001 :
[recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 10/2, 347-350

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nealogia rodziny królewskiej Borbonów (s. 40). Ile tutaj odniesień personalnych do Polski.

W książce mocno akcentuje się, że Zakon związany jest z dynastią a nie z koroną (s. 11-12). Jest to zatem w pewnym sensie pośrednia odpowiedź wokół pytań czy dyskusji odnoszących się do obu gałęzi Borbonów. Więcej, Zakon nie jest związany elementami politycznymi czy narodowościowymi.

ks. Andrzej F. Dziuba

Thomas C. Reeves, *America's Bishop. The Life and Times of Fulton J. Sheen*. Encounter Books. San Francisco 2001, ss. 479.

Kościół katolicki w Stanach Zjednoczonych, choć nie jest większościowym wyznaniem, stanowi jednak liczącą się siłę nie tylko religijną. Tak jako całość jak i zwłaszcza poszczególni jego przedstawiciele odgrywali często znaczącą rolę poza sferą religijną. To znani uczeni, politycy, ludzie kultury i nauki, a także duchowni.

W tym bogactwie końca XX wieku m.in. należy wskazać na abp. Fulton J. Sheen z Rochester, a w zasadzie bardziej związanego z Nowym Jorkiem. Znany jest przede wszystkim ze swej szerokiej działalności medialnej, a dokładniej telewizyjnej. I dziś jeszcze powtarzane są prowadzone przez niego wykłady i konferencje.

Oto T. C. Reeves, amerykański konwertyta, pracownik naukowy w Wisconsin Policy Research Institute oraz wybitny pisarz, autor m.in. *A Question of Character: A Life of John F. Kennedy*, *Gentleman Boss: A Life of Chester Alan Artur*, *Twentieth-Century America: A Brief History* wydał stosunkowo obszerne opracowanie poświęcone F. J. Sheen. Sam autor książki publikuje także artykuły m.in. na łamach „New York Times” oraz „Wall Street Journal”.

Formalnie książkę otwiera dedykacja (s. V) oraz schematyczny spis treści (s. VII). Natomiast zasadniczy korpus treściowy poprzedza wprowadzenie (s. 1-8). Następnie zamieszczono jedenaście bloków tematycznych opatrzonych raczej hasłowymi tytułami, choć jednocześnie wskazują ona na pewne wydarzenia z życia Sheen czy dość powszechnie przyjmowane ich interpretacje. Oto tytuły w wolnych tłumaczeniach i interpretacjach: 1. *Sukcesor apostołów* (s. 9-38); 2. *Kosztowanie szampana* (s. 39-59); 3. *Katolicki filozof dla New Age* (s. 60-94); 4. *Linie walki* (s. 95-125); 5. *Porzucenie Boga, początek tyranii* (s. 126-162); 6. *Poza zasięgiem* (s. 163-196); 7. *Myślenie globalne* (s. 197-222); 8. *Telewizyjny Człowiek Roku* (s. 223-250); 9. *Znów poparcie dla krzyża* (s. 251-290); 10. *Zestanie* (s. 291-327); 11. *Broniący słabych* (s. 328-362).

Z kolei podano specjalną notę autora (s. 363-371). Tu wskazano m.in. na dramatyczne dzieje archiwaliów związanych z F. J. Sheen, zwłaszcza w Nowym Jorku i Rochester (s. 363-367) oraz inne ważne informacje techniczne i formalne. Typowym zabiegiem są także podziękowania oraz wymagane przepisami niezbędne zgody na korzystanie z określonych źródeł (s. 372-373)

Ciekawym dodatkiem są dwa aneksy: „A” prezentuje zestaw publikacji abp. Sheen (s. 374-380), natomiast „B” przytacza specjalne 14 wskazań jakie trzeba mieć na względzie, przygotowując się do publicznych występów, a dodatkowo podano ich wersję skróconą tylko do sześciu najważniejszych. Notatki te, po przypadkowej rozmowie z F. J. Sheen, sporządziła s. Ann Edward (s. 381-382).

Całość biografii zamykają wyjątkowo obszerne przypisy (s. 383-463), zestaw wywiadów (s. 464) i indeks (s. 465-479).

Treść pokazuje iż prezentowana praca jest interesującym studium o o bardzo wpływowym biskupie amerykańskim drugiej połowy XX wieku. To postać nie tylko godna odnotowania w zakresie historii Kościoła katolickiego, ale także bardzo mocno i w sferze współczesnej kultury. To postać z jednej strony charyzmatyczna a z drugiej zarazem i ewangeliczna. Zatem widać w niej szczególnie napięcie, które wywoływało czasem bardzo zróżnicowane reakcje otoczenia, od swoistego uwielbienia do wręcz niemal totalnego potępienia.

Abp F. J. Sheen przez wiele lat prowadził słynny program telewizyjny *Life Is Worth Living*, dzięki któremu zyskał wyjątkową sławę i uznanie, zwłaszcza wśród świeckich. Jest autorem 66 książek, a w tym 7 to druk wystąpień w TV. Pierwsza jego praca ukazała się już w 1925 r. pt. *God and Intelligence*, a ostatnia pt. *Treasure in Clay: The Autobiography of Fulton J. Sheen* w 1980 r. Wydał on także 7 skromniejszych książeczek, 14 opowiadań, 41 *Catholic Hour Publications* oraz 13 antologii i innych pism. Niektóre książki były wznawiane, albo ukazywały się w wersjach skróconych. Jedna tylko z książek, i to jako II wydanie, ukazała się w Irlandii.

Szkoda, że nie zamieszczono specjalnego zestawienia bibliograficznego rozpraw wykorzystanych w studium. Ten element jest bardzo ważny, gdyż ukazuje m.in. aktualny stan badań oraz ewentualne kierunki poszukiwań naukowych.

Warto dodać, że abp F. J. Sheen zmarł w 1979 r. Dziś natomiast wiele środowisk, zwłaszcza świeckich katolików czyni intensywne starania o rozpoczęcie stosowanych przygotowań do procesu kanonizacyjnego, o czym m.in. wspominał także kard. J. O' Connor, ostatnio zmarły arcybiskup Nowego Jorku (s. 8).

Trzeba stwierdzić, że prezentowana książka jest w miarę kompleksowym portretem amerykańskiego hierarchy. Autor z trudem badawczym odkrywa nowe fakty czy refleksjuje w sposób bardziej pogłębiony nad wątpliwymi. Stara się m.in. wyjaśnić kontrowersyjną historię dotyczącą jego stopni akademickich, a zwłaszcza doktoratu: D. D., S. T. D., Ph. D. (s. 65-69). Także podejmuje temat przekazania milionów dolarów amerykańskich z USA dla innych krajów czy organizacji. W tej dziedzinie stawiano abp. F. J. Sheen wiele zarzutów, które jak sądzi wielu współcześnie, były tylko manipulacją przeciwko niemu.

Uderza jednak, iż autor ulega pewnej sugestii medialnej, mianowicie mówi wyjątkowo dużo o sukcesach medialnych F. J. Sheen, a raczej zdecydowanie mniej o jego pracy kapłańskiej i biskupiej. Zatem bardziej urasta ona do rangi idola medialnego, m.in. w sensie wizyjnym, a mniej dochodzi do głosu jego przesłanie ewangeliczne, które głosił w mediach, upatrujących w nich narzędzie ewangelizacji.

Abp F. J. Sheen, jak wskazuje autor książki, prezentuje silne nastawienie antykomunistyczne, co zbliżało go m.in. z J. Edgar Hoover, a jednocześnie wzbudziło podejrzenia Franklin D. Roosevelt. W tym względzie był on nieodosobniony, ale raczej tylko wyrazi-cielem odczuć wielu ówczesnych Amerykanów.

Autor pracy wskazuje na spór między abp. F. J. Sheen i kard. F. Spellman zakończonym upokorzeniem tego pierwszego i odesłaniem go przez awans z Nowego Jorku. Był to raczej konflikt dwóch osób niż problemów. Nie mniej same podejmowane działania niekoniecznie są znakiem kościelnych postaw.

Przy okazji prezentacji samej postaci głównego bohatera oraz wielu innych postaci z nią związanych występują interesujące szczegóły społecznej nauki Kościoła amerykańskiego tego okresu, a także i ogólnej polityki. Trzeba bowiem pamiętać, że F. J. Sheen, m.in. poprzez swe programy telewizyjne oddziaływał twórczo i w tej sferze. Faktycznie jednak traktował to wszystko przede wszystkim jako jedno ze zobowiązań osobowego przekazu oraz świadectwa ewangelizacyjnego.

Dobrze się stało, że tak obszerne przypisy stały się jednocześnie miejscem wielu wyjaśnień i opisów oraz dopowiedzeń. Wydaje się, iż kreślenie biografii tak złożonej postaci wręcz wymaga odejścia do specjalnych szczegółów. One bowiem niejednokrotnie są niezwykle istotne dla podstawowej narracji curriculum vitae.

Ważnym materiałem historycznym jest wykorzystanie dużej ilości wywiadów i rozmów. W sumie autor odwołuje się do 62 wywiadów, ale tylko z jednym biskupem, a w większości z osobami świeckimi. Stan taki wynika zapewne także z obaw biskupów mówienia o innych biskupach, co już jakby automatycznie jest pewnym znaczącym świadectwem w sprawie. Niemniej wypowiedzi świeckich pokazują bardziej autentycznie odbiór życia i działalności abp. F. J. Sheen oraz jego znaczenie do chrześcijańskich postaw.

W tym kontekście warto zauważyć, że abp F. J. Sheen przyczynił się do konwersji na katolicyzm m.in. C. Booth Luce, Henry Ford II, Loretta Young, L. Budenz i E. Bentley. Zapewne środkiem było tu jego życie oraz nauczanie ewangeliczne.

Szkoda, że sam Sheen zniszczył bogaty zbiór listów, których było bardzo dużo. Także bardzo mała jest ilość jego wywiadów. Istnieje tylko nadzieja, że zachowały się jednak listy, które przechowywane są w prywatnych kolekcjach. Te materiały są szczególnie ważne dla każdej biografii

Zamieszczony na końcu indeks jest ciekawym zestawieniem i pomagającym w lekturze książki. Jednak brak w nim np. wielu miejscowości (249, 311, 347) oraz występują przypadkowe i mało znaczące hasła (academic success, ambition).

Abp Fulton J. Sheen w swej wrażliwości o szerokiej otwartości dostrzegał problemy katolickiej Polski (s. 147-148), a także i innych krajów zajęte przez Stalina. W tym kontekście W. Churchila określał jako „too idealistic” (s. 153)

W swych analizach wskazywał, że religia może żyć i rozwijać się bez demokracji (s. 156). Także widział miejsce Arystotelesa i jego myśli w religiach wschodnich (s. 196).

Dobrze się stało, że w tekście zasadniczej narracji znalazły się oprócz krótkich odwołań także dłuższe fragmenty cytatów ze spuścizny Sheen (s. 103, 138, 176-177, 191, 283,

335). Taki kontakt bezpośredni pozwala nie tylko poznać samą treść, ale i często być dobrym wprowadzeniem w samego ducha oraz głębsze przesłanie.

Między stronami 248-249 zamieszczono wkładkę z 14 zdjęciami czarno-białymi. Zamyka je wymowna scena spotkania z Janem Pawłem II podczas jego wizyty w USA.

Nie mniej, mimo pewnych pytań czy wątpliwości, książka T. C. Reeves nie jest tylko pochwałą a z innej strony tylko poniżeniem abp. F. J. Sheen. Jest to raczej próba dokładnej refleksji historycznej i to obiektywnej, tak w bazie źródłowej jak i proponowanych interpretacji (s. 8). Czy tak faktycznie jest, tu mogą być zdania podzielone. Zresztą autor czyni to w oparciu o dostępne mu wówczas źródła.

Dobrze się stało, że środowisko amerykańskie posiada próbę tak dojrzałej biografii abp. Fulton J. Sheen. Co więcej, ważne iż jest ona przygotowana z tak dużą starannością naukowa oraz serca, to też jest ważne. Ewentualne korekty, nowe propozycje pozostają sprawą otwartą, i wręcz są oczekiwane. Można sądzić, iż ewentualny proces kanonizacyjny zdynamizuje badania nad tą wyjątkową postacią i pozwoli ostatecznie wypracować jeszcze bardziej obiektywne curriculum vitae.

Ks. Andrzej F. Dziuba

Ks. Józef Łupiański, pt. *Dzieje grekokatolików w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*. Olecko 2002, ss. 252.

Po zniesieniu przed kilkunastu laty w Polsce cenzury prewencyjnej, można publikować prace dotyczące również losów katolików obrządku wschodniego żyjących w Europie Środkowo-Wschodniej, umęczonych przez władców – w pierw za sprawą dworu carskiego faworyzującego tylko prawosławie jako religię państwową, a następnie przez reżim komunistyczny preferujący wyłącznie urzędowy ateizm. Dokonana przez Jana Pawła II w październiku 1996 r. beatyfikacja bohaterskiego unity Wincentego Lewoniuka i 12 towarzyszy, męczenników z Pratulia na Podlasiu przypomniła światu los grekokatolików, którzy za wierność jedności Kościoła Powszechnego zapłacili najwyższą cenę – oddali swoje życie.

Z okoliczności tych skorzystał autor i w swej wnikliwej pracy przedstawił burzliwe dzieje unitów na Rusi Chełmskiej po powstaniu styczniowym, którzy przez ponad trzydzieści lat bronili swego obrządku. Ponieważ w swojej masie czuli się Polakami, dlatego za taką tożsamość większość z nich składała wielkie ofiary – płaciła grzywny, także wysokie, była czasem aresztowana, więziona, a nawet zsyłana w głąb Rosji oraz w ofierze za jedność Owczarni Pańskiej oddawała swe życie. Tak było również w podlaskim Drelowie.

Rozprawa stanowi pierwszą monografię, i to udaną, poświęconą heroicznym zmaganiom ofiarnych wyznawców oraz męczenników z lat 1864-1905 grekokatolickiej diecezji chełmskiej, która po stłumieniu narodowego zrywu liczyła ponad 260 tys. wyznawców i prawie 230 księży w prowadzących działalność duszpasterską w 267 parafiach, zorganizowanych w 12 dekanatach. Autor skrupulatnie wykorzystał zasoby źródłowe z kilkunastu